
ЧИХАНЦОВА О.А.,
кандидат психологічних наук,
доцент, кафедра психології,
Відкритий міжнародний
університет розвитку людини
«Україна»,
м. Київ

ГОТОВНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглядаються підвищення результативності навчання іноземній мові у старшій школі та формування готовності учнів старшої школи до оволодіння іноземними мовами у вищому навчальному закладі. Обґрунтовано чинники, які спонукають учнів до вивчення іноземної мови у звичайних загальноосвітніх школах та школах з поглибленим вивченням іноземної мови.

Ключові слова: іноземна мова, рівень підготовки, формування готовності до вивчення іноземної мови.

В статье рассматриваются повышение результативности обучения иностранному языку в старшей школе и формирование готовности учащихся старших классов к овладению иностранными языками в высшем учебном заведении. Обоснованно факторы, которые побуждают учеников к изучению иностранного языка в обычных общеобразовательных школах и школах с углубленным изучением иностранного языка.

Ключевые слова: иностранный язык, уровень подготовки, формирования готовности к изучению иностранного языка.

The article deals with improving the performance of foreign language in high school readiness and forming high school students to the mastering the foreign languages in high school. Grounded factors that motivate students to study a foreign language in regular schools and schools with intensive study of a foreign language. We consider the level of learning foreign languages in high school: the level of standard, academic level, the relevant level.

The purpose of foreign language teaching in secondary schools are learning a foreign language as a means of communication and the acquisition of foreign language competence aimed professionally for successful professional development of the individual in the future. The research that was collected during the experiment confirmed the assumption of partial using of foreign language training of school-leavers about the forming their psychological readiness to master foreign languages at the universities. School-leavers not always can explain their own opinions correctly concerning the importance of foreign language studying for future profession.

Key words: foreign language, level of training, formation of readiness for learning a foreign language, foreign language teaching, level of learning foreign languages.

Вступ. Вибір Україною курсу на входження в європейський освітній простір, інтеграція з європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків у різних сферах діяльності людини підвищує попит на спеціалістів, які б вільно володіли іноземною мовою та культурою іншомовного спілкування. Зміни, що відбуваються в освітній реформі, актуалізують проблеми іншомовного спілкування та оптимізують пошук шляхів удосконалення навчання іноземної мови як засобу комунікації. Основне призначення іноземної мови як предметної галузі шкільного навчання - сприяти в оволодінні учнями уміннями і навичками спілкуватися в усній і писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях. Школа є тим навчальним закладом, де формуються базові механізми іншомовного спілкування, котрі у майбутньому випускники зможуть розвивати і удосконалювати відповідно до власних потреб в університеті.

Метою навчання іноземної мови в загальноосвітніх школах є оволодіння

іноземною мовою як засобом комунікації, так і придбання професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішного професійного вдосконалення особистості надалі.

Загальна стратегія навчання іноземних мов визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних і суміжних наук. В їх основі лежить комунікативний підхід, який зумовлює практичну мету навчання та вивчення іноземних мов, а саме оволодіння іншомовним спілкуванням через формування і розвиток комунікативної компетенції.

Вихідні передумови. Оволодіння учнями іноземною мовою сприяє розвитку в них здібностей використовувати її як інструмент спілкування в діалозі культур і цивілізацій сучасного світу, вона розглядається як засіб між особистісної взаємодії в умовах багатонаціонального і полікультурного світового простору.

Для ефективного вивчення іноземних мов ведуться дослідження, які стосуються багатьох аспектів навчання, і не тільки чисто філологічних. Їх слід вивчати не тільки в рамках однієї

науки, а й враховувати інтенсивний розвиток сучасної філології з іншими науками, такими як: психологія, педагогіка, методика, соціологія і т.д.

Проблема готовності в контексті професійного становлення особистості - одна з найважливіших для педагогічної психології. Не існує однозначного розуміння сутності та функцій зазначеного поняття, яке набуло останнім часом в концептуальному апараті психології відносно самостійного і високого наукового статусу.

Основною психологічною характеристикою учнів старших класів є спрямованість у майбутнє. Більш реальними стають уявлення про вимоги суспільства до особистості і діяльності. Підвищення результативності навчання у старшій школі вирішується в контексті проблеми формування професійної готовності, зокрема її важливої складової – готовності учнів до іншомовного спілкування. Велика увага під час навчання учнів іноземної мови приділяється ролі спілкування.

Для нашого дослідження важливе значення мали праці, в яких висвітлено особливості спілкування іноземними мовами (С. Бучацька, О. Волобуєва, Л. Гапоненко, О. Гринчишин, А. Завірюха, Л. Онуфрієва).

Мета статті полягає у формуванні готовності учнів-старшокласників до спілкування іноземною мовою неможливе без відновлення методики і технології навчання іноземних мов, пошуку й засвоєння нових методів навчання, розробки принципово нових дидактичних матеріалів, що, у свою чергу, дасть змогу майбутньому фахівцю вільно спілкуватися іноземною мовою.

Виклад методики і результатів дослідження. Вивчення іноземних мов у старшій школі здійснюється за трьома рівнями: рівень стандарту, академіч-

ний рівень, профільний рівень.

Перший рівень - це загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує загальноосвітній рівень підготовки з іноземної мови (Рівень В1), і відповідає рівню, запропонованого Радою Європи для європейських шкіл. Цей рівень допускає досягнення функціональної грамотності у володінні іноземною мовою, формування іншомовної комунікативної компетенції як інтерактивної мети навчання, що включає мовну, соціокультурну, стратегічну і навчальну компетенції і передбачає виховання та розвиток школярів засобами іноземної мови.

Другий рівень - це загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує академічний рівень підготовки з іноземної мови (Рівень В1). Ця модель в основному буде реалізовуватися в класах гуманітарно-філологічного профілю (рідна мова та література історія, суспільствознавство). Специфіка цілей і змісту навчання іноземної мови у цих класах спрямована на:

- використання іноземної мови в рамках обраного профілю;
- розширення інформації у профільних навчальних предметах за рахунок використання профільних текстів у навчанні іноземної мови; - оволодіння певною кількістю відповідних профілю іншомовних термінів;

Третій рівень. Профільний рівень передбачає поглиблене вивчення іноземної мови на старшій ступені школи. Поглиблене вивчення іноземної мови і, відповідно, країнознавства і літератури країни мови, що вивчається може розглядатися як профільна мовна підготовка. Цей рівень передбачає більш гнучке і більш вільне володіння іноземною мовою.

Оскільки в Україні є різні типи шкіл (ліцеї, гімназії, колегіуми, коледжі й

Таблиця 1.

Особливості ставлень учнів старшої школи та студентів першого курсу до оволодіння іноземними мовами

Категорія навчаючих	Негативне ставлення	Пасивне ставлення	Позитивне ставлення
Учні 11-х класів (N = 244)	11,1%	25,6%	63,3%

т.д.), то завдяки нашому дослідженню ми маємо можливість порівняти чинники та засоби, які спонукають учнів до вивчення іноземної мови у звичайних загальноосвітніх школах та школах з поглибленим вивченням іноземної мови. Теоретично обґрунтувавши такі чинники, ми вирішили провести анкетування серед учнів старших класів загальноосвітніх шкіл та шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. В опитуванні та анкетуванні взяли участь понад 240 старшокласників із вище зазначених шкіл із різним рівнем знань та підготовки з іноземної мови.

За результатами отриманих відповідей ми виділили три групи серед старшокласників, що характеризуються різним ставленням до вивчення іноземної мови у школі та у ВНЗ (табл. 1).

Порівнявши їх ми отримали такі дані.

За результатами дослідження ми бачимо, що кожен другий учень має позитивне відношення до оволодіння іноземними мовами та залюбки її вивчає.

Також нами було проведено анкетування, що складалося з двох пунктів:

чинники, які спонукають учнів до вивчення іноземної мови;

чинники, які спрямовані на виявлення зацікавленості вивчення іноземної мови;

До першого пункту ми віднесли запитання: «Чому потрібно вивчати іноземні мови?» За результатами опитування ми виокремили такі чинники (табл.2).

Такі результати ми можемо пояснити тим, що учні старших класів усві-

Таблиця 2

Причини вивчення іноземної мови старшокласниками (у %)

	Результати опитування учнів загальноосвітніх шкіл	Результати опитування учнів шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови
1. Для загального розвитку	41	15
2. Для оволодіння професією	20	37
3. Для спілкування з іноземцями	27	30
4. Подобається вивчати іноземні мови, інші культури, звичаї	9	10
5. Щоб навчатися за кордоном	3	9

домлюють важливість вивчення іноземної мови, тому мають схожі думки щодо оволодіння іноземною мовою. Кількість відповідей «для загального розвитку» (41% та 15%) у учнів загальноосвітніх шкіл та шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови трішки різняться. Ми можемо пояснити це тим, що деякі старшокласники загальноосвітніх шкіл не бачать в подальшому практичного використання іноземної мови для майбутньої професії, а учні шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови, спеціалізованих шкіл, ліцеїв та гімназій мають певні визначення щодо майбутньої професії та значення іноземної мови в подальшій професійній діяльності. Значна кількість відповідей старшокласників належить «для оволодіння професією» (20% та 37%) та «для спілкування» (27% та 30%). В даному випадку думки учнів загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл майже збігаються. Це можна пояснити бажанням старшокласників пов'язати свою майбутню професію з використанням іноземної мови та усвідомленням ними необхідності вивчення іноземних мов. Кількість відповідей «подобається вивчати іноземні мови» (9% та 10%) вказує на неготовність до практичного застосування іноземної мови у подальшому та незацікавленість у навчальному процесі.

До другої групи чинників ми віднесли запитання спрямовані на виявлення зацікавленості школярами-старшокласниками до вивчення іноземної мови. Перше запитання звучало так: «Які засоби навчання (матеріал) використовується Вами та Вашим вчителем на занятті іноземної мови?» Виявляється, що у школах з поглибленим вивченням іноземних мов та спеціалізованих школах використовується більше матеріалу на заняттях, який сприяє заохоченню вивчати інозем-

ні мови: використання автентичних підручників, спілкування з носіями мови, використання аудіо- та відеоматеріалів, використання професійних журналів та газет іноземними мовами, переписка з іноземними учнями. Цей матеріал дає можливість учням більше дізнатися про іншомовну культуру, звичаї та традиції, стиль життя, спонукає до самостійного вираження думки та знайомить з майбутньою професією. Усе це допомагає старшокласникам краще вивчати іноземні мови та знайомитися з іншомовною культурою.

В більшості загальноосвітніх шкіл використовуються лише автентичні підручники та аудіо- і відеоматеріали. Даючи відповіді на запитання «Що сприяло б Вашому заохоченню вивчати іноземні мови?» школярі відповіли так: факультатив з іноземної мови (22%), літературний гурток (3%), спілкування з носіями мови (51%), використання журналів та газет іноземними мовами (19%), вивчення пісень іноземною мовою (5%).

Під час співбесід з'ясувалося, що старшокласники, після проведення з ними факультативної роботи, набагато точніше формулюють теоретичні знання та можуть навести необхідні приклади.

Щодо здатності продемонструвати знання з іноземної мови, то учні старших класів були оцінені в середньому на 8,1 бала, що відповідає також середньому рівню. Під час уроків іноземної мови більшість з них легко відповідала на поставлені запитання, могла обґрунтувати власну думку та висновки під час обговорення певних текстів та вправ.

Результати проведеного нами опитування показують, що 80,2% випускників шкіл планують продовжити навчання у ВНЗ, з урахуванням подальшого оволодіння іноземними мо-

вами за фахом. Нажаль, майже кожен другий випускник старшої школи немає достатніх знань про свої професійні нахили, що, в свою чергу, призводить до несформованості адекватного професійного самовизначення. А це, відповідно, призводить до нерозуміння важливості оволодіння певними навчальними дисциплінами, зокрема й іноземними мовами.

Розробляючи технологію формування готовності старшокласників до іншомовного спілкування, ми прагнули дотримуватися ряду вимог, виконання яких стимулювало б у майбутніх студентів потребу в іншомовному спілкуванні: довірливість у спілкуванні, розкутість в комунікативних діях, уміння слухати співрозмовника, взаємоспівчуття та взаємопідтримка в комунікативних ситуаціях, реальний психологічний контакт, що забезпечує на занятті атмосферу довіри, емоційного благополуччя, впевненості у власних можливостях та здібностях.

Під час організації іншомовного спілкування ми акцентували увагу на системі підготовлених експериментальних завдань, яка поєднує в собі різні види іншомовної комунікативної діяльності та повинна бути морально вмотивованою комунікативною діяльністю та осмисленою і прийнятною її учасниками. Оскільки процес становлення майбутніх спеціалістів суто індивідуальний, то всі зміни, як і досвід іншомовного спілкування, що накопичується, будуть заломлюватись через «Я-концепцію», тому що на успішність оволодіння іноземними мовами окрім морально-психологічного клімату на заняттях та міжособистісних взаємостосунків впливає рівень сформованості когнітивної, поведінкової, самооціночної складових самосвідомості, а тому ми проводили заняття з психокорекції «Я-концепції» старшокласників

експериментальних груп.

Нами було встановлено, що надання допомоги у вирішенні психологічних проблем старшокласників є зміна їх «Я-концепції» у позитивному напрямку. Ми визначили три необхідні і достатні умови особистісних змін у процесі психологічного консультування людини: 1) самооцінка самовиховання; 2) міжособистісні відносини в учнівському колективі; 3) емпатія.

Знати самооцінку людини дуже важливо для встановлення відносин з нею, для нормального спілкування, в яке люди, як соціальні істоти, обов'язково вступають. Особливо важливо враховувати самооцінку учня. У підлітків вона ще формується і саме тому в більшій мірі, ніж у дорослого, піддається зміні.

Відомо, що у процесі навчання учні закріплюють знання, розвивається їхнє мислення, з однієї сторони, і, з іншої, у них формуються певні особистісні якості. Коли кажуть про розвиток мислення, то мають на увазі формування у школяра методів розумової діяльності: вміння аналізувати, узагальнювати, порівнювати і т.п. Коли кажуть про формування особистості, то мають на увазі її інтереси, ідеали, організованість, відповідальність і інші якості. Між тим, саме практичне навчання свідчить про те, що вирішення учбових задач залежить не тільки від розумових можливостей учнів, а й від їх особистих якостей, як перерахованих, так і багатьох інших.

Висновки

Отже, навчаючи учнів старшої школи необхідно приділити належну увагу готовності особистості до оволодіння іноземними мовами, в першу чергу розвитку мотивації, яка особливо відіграє істотну роль в оволодінні іноземними мовами. Проте, слід брати до уваги не лише психологічні осо-

бливості мовленнєвого процесу, а й психологічні особливості учнів як особистостей.

Шляхи подальшого вивчення проблемами, що розглядається, є покращен-

ня готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ методами стимулювання навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бучацька С. М. Психологічні особливості підготовки студентів з іноземної мови / С. М. Бучацька // зб. наук. праць №33. Ч.ІІ. – Хмельницький : Вид-во Національної академії ДСПУ, 2005. – С. 139-142.
2. Волобуєва О. Ф. Сприйняття та розуміння текстів іноземною мовою / О. Ф. Волобуєва // Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. – К., 2012 – вип. 29. – С. 20-23.
3. Л. П. Педагогічні умови формування готовності студентів до іншомовного спілкування / Л. П. Гапоненко // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – Випуск 45. Частина 1. – С. 77-79.
4. Гринчишин О. М. Щодо науково-теоретичних основ побудови моделі мотивації оволодіння іноземною мовою та методів її експериментального вивчення / О. М. Гринчишин // Зб.наук.праць № 23, ч. І. – Хмельницький : Вид. нац. академії ПВУ, 2002. – С. 301 – 309.
5. Завірюха А. В. Психологічні проблеми спілкування іноземною мовою у студентів немовних навчальних закладів / А. В. Завірюха // Пробл. загальн. та пед. психології. – 2007. – Т. 9. – С. 356 – 360.
6. Концепція профільного навчання в старшій школі / Н. М. Бібік, М. І. Бурда та ін.: Навч. посібник – К.: 2003. – Вип. 2. – С.11.
7. Онуфрієва І. Л. Психологічний аспект навчання іншомовного мовлення дорослих / І. Л. Онуфрієва, Л. А. Онуфрієва // Проблеми сучасної психології. – 2010. Випуск 7. – С.496-507.